

treba razviti v heterogenem. Z drugimi besedami, ni ideomotoričnosti, pač pa zgolj senzomotoričnost. Ko telo povezuje svoje izredne točke s točkami vala, izoblikuje načelo ponavljanja, ki ni več ponavljanje Istega, temveč zaobsega Drugega, ki vsebuje razliko od enega vala in ene geste do drugega vala in geste in ki prestavi to razliko v tako vzpostavljen repetitivni prostor. Učiti se pomeni vzpostaviti ta prostor srečanja z znaki, kjer se izredne točke povzemajo druge v drugih in kjer se ponavljanje oblikuje v istem času kot se preoblači.« (Deleuze, 2011: 66)

Da gre za trdno izdelano stališče in ne zgolj slučajni zapis, priča še neko drugo mesto, kjer Deleuze pravi takole:

»Ideja v resnici ni element vednosti, temveč neskončnega 'učenja', ki se od vednosti po naravi razlikuje. Učenje se namreč v celoti evoluirava v razumevanju problemov kot takih, v dojetanju in zgotovitvi singularnosti, v sestavljanju teles in idealnih dogodkov. Naučiti se plavati, naučiti se tujega jezika pomeni sestaviti singularne točke lastnega telesa s točkami neke druge figure, drugega elementa, ki nas razkosa, a nam hkrati omogoča, da prodremo v svet dotlej nepoznanih, nezaslišanih problemov. In ali smo pravzaprav čemu bolj zavezani kakor problemom, ki zahtevajo transformacijo našega telesa in jezika?« (Ibid.: 304)

Na tej točki pa se seveda zastavlja kar nekaj vprašanj. Najprej glede izbora primera – ali ni zanimivo, kako pogosto se filozofi sklicujejo na primer plavanja? Spomnimo na razvpiti Heglov očitek Kantu, da je njegovo celotno podvzetje kritike čistega uma podobno poskusu naučiti se plavati na suhem, preden skočimo v vodo. V tej točki Hegel pravzaprav ponavlja Spinozov argument, da se je mogoče kovati naučiti samo s kovanjem. In nekaj podobnega bi potem veljalo tudi za filozofijo: samo s filozofiranjem, s prakso, se je lahko naučimo, postanemo filozofi. Do tod vse lepo in prav. Toda – in v razpravi po predstavitvi pričujočega prispevka me je na to lepo opozoril Zdenko Kodelja – ali ni nenavadno, da so Deleuzovi primeri (plavanje, učenje jezika) vedno samo primeri veččin, torej urjenja telesa, ne nanašajo pa se na prenos ali ustvarjanje nove vednosti? Resda se Deleuze v tej točki znova sklicuje na Spinozo (»Ne vemo, kaj zmore telo«), toda po drugi strani ni jasno, ali je proces učenja res končen ali ne. Še več, ali ni samo pojmovanje učenja kot neskončnega močno blizu sodobni ideologiji o permanentnem izobraževanju, ki jo je v svojem delu *Škola i tvornica* svojčas promoviral ideolog »usmerjenega izobraževanja« Stipe Šušvar, danes pa se vsaj za nekatere zgodovina ponavlja precej nepričakovano tudi skozi idejo bolonjskega izobraževanja?